

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Riksdagen och Flickskolan.

Genmäle.

I denna årgångs 2:dra häfte af *Tidskrift för hemmet* förekommer en artikel med ofvanstående öfverskrift, riktad mot en kunglig proposition till innevarande riksdag angående lönetursberäkning för lärare vid flickskolor med dimissionsrätt — men i kanske ännu högre grad riktad mot undertecknad, hvilken genom sin underdåniga ansökan gifvit anledning till den kungl. propositionen. Då denna artikel, såsom jag tror mig kunna visa, nästan alltigenom är vilseledande, så må det icke synas förunderligt, att jag känner mig uppfordrad att bemöta den.

Artikelns författarinna, som i förstone ej blifvit »rätt klok» på den kungl. propositionens syfte och därför granskat den med hjälp af den petitions motivering, som undertecknad inlemnadt till kungl. maj:t, finner då, att afsigten med petitionen varit att »utgallra flickskolans lärarinnekorps, för att i synnerhet på högre stadier gifva rum åt bättre aflönade, fast anställda manliga lärare». Och på annat ställe antyder hon genom sin fråga, huruvida det kan vara rätt att »gifva 17, 18 års flickor endast manliga lärare», att detta just skulle vara mitt ideal. Såsom stöd härför åberopar hon ett utdrag ur den underdåniga petitionen, hvilket utdrag i en not finnes anfördt.

Utan omsvep vill jag medgifva, att denna del af petitionen, när den läses ensam för sig och utan sam-

manhang med framställningen i det hela, *kan* leda den läsandets tankar i den riktning författarinnan antydt, om också icke till de ytterligheter hon skildrat. Lika oförbehållsamt skall jag erkänna, att i fråga om lärarinnors användning den generalisering af några enstaka fakta, till hvilken jag på detta ställe i min petition gjorde mig skyldig, icke var befogad; man kunde med lika rätt fälla samma omdöme om den manliga lärarekåren. Men derjämte ber jag att få fästa allmänhetens uppmärksamhet på det sakförhållandet, att jag indirekt *gjort detta erkännande redan för ett år tillbaka*. Då jag våren 1884 öfversåg det väl hastigt nedskrifna konceptet till min underdåniga petition, för att meddela hufvudinnehållet deraf i årsredogörelsen för Lyceum för flickor, fann jag, att den nu klandrade punkten icke uttryckte min verkliga mening, hvarför jag, såsom af denna redogörelse framgår, uteslöt eller på annat sätt formulerade denna passage. Jag har ansett det såsom en kär pligt att städs till redaktionen af denna tidskrift öfversända ett exemplar af läroverkets årsredogörelse, och denna olikhet i framställningen hade alltså icke behöft vara författarinnan obekant. Då man dessutom, såsom af flere uttryck i tidskriftens artikel tydligen framgår, icke väntat en dylik uppfattning hos mig angående den qvinliga lärarepersonalen, så hade det kanske icke varit omotiveradt, om man först sökt skaffa sig närmare upplysningar, innan af denna anledning härnadståget mot den kungl. propositionen sattes i scen.

Men allt detta oafsedt, torde det vara en billig fordran, att en granskare må meddela allmänheten hufvudinnehållet af den skrift, som skall granskas. Detta har författarinnan underlåtit. Grundtanken i min petition — att de högre flickskolornas timläraresystem är en olycka och därför bör, så långt möjligt är, utbytas mot ett system af faste lärare — denna grundtanke är af författarinnan

alldeles undanskymd. Hon har också underlåtit att meddela allmänheten, hvad i min petition säges om det *antal* faste lärare en privat flickskola kan blifva i stånd att anställa — »en, två eller tre». Öfver denna brist på ärlighet kan jag med rätta beklaga mig. Den är föga värdig offentlig diskussion och offentlig kritik.

Man behöfver icke vara synnerligen klarsynt, för att kunna inse, att den högre flickskolan måste lida af det timläraresystem, som nu råder. Författarinnan anför i sin artikel, att sistlidna läseår undervisade på gymnasialafdelningen i Lyceum för flickor två qvinliga och »felfva» manliga lärare — antalet var i verkligheten *tio* — och om vi nu tillägga, att under samma skolår bestriddes undervisningen på motsvarande afdelning i Wallinska skolan af tre lärarinnor och sjutton manlige lärare, så torde redan dessa siffror ådagalägga, med hvilka kolossala svårigheter den eller de personer hafva att kämpa, som under nuvarande förhållanden skola leda alla dessa krafter till enhetlig samverkan. Författarinnan tyckes hålla före, att resultatet af skolans arbete bör mätas efter de ungas framgång i sin examen. Vi äro icke alldeles obekanta med denna uppfattning, som i första hand fäster sig vid det yttre, vid det som synes. Men skolans arbete har ett högre mål. Det är godt och väl, att nitiske lärare låta sig vara angeläget att meddela ungdomen kunskaper. Dessa hafva likväl föga värde, om de vunnits med öfveransträngning af de ungdomliga krafterna, eller om det icke lyckats de unga att binda samman de strödda kunskapsmassorna och af dem draga någon vinst för sin verkliga bildning. Det är faror af denna art, hvarmed timläraresystemet hotar de qvinliga gymnasierna, och det är verkligen hög tid, att något göres för att undanrödja dem.

I en uppsats, som varit införd i Stockholms Dagblad

och af hvilken ett aftryck här bifogas, hafva vi sökt visa, att en ändamålsenlig arbetsordning näppeligen låter sig uppgöra, om ett läroverk, på något stadium, väsentligen beror af timlärare. Vi åberopade oss bland annat på vår egen erfarenhet inom Lyceum för flickor. Men ingen må tro, att detta läroverk bildar något undantag. Framför oss ligger en arbetsordning från ett annat högre qvinligt läroverk, der undervisningen på det högre stadiet likaledes bestrides af timlärare. Enligt denna arbetsordning — hon var gällande sistförflutna läseår — hade de öfre klasserna vanligen en timmes frukostrast, men ingen af klasserna hade denna rast på samma tid under veckans alla dagar. Oftast började arbetet kl. 8, men stundom kl. 9, någongång kl. 10 f. m. Det kunde sluta kl. 1 eller 2, men fortgick vanligen till kl. 3, ibland till kl. 4 e. m. Det inträffade, att fyra lektionstimmar följde efter hvarandra utan längre rast; en klass hade en dag i veckan fem i följd. Då samma ämne hade tvänne timmar på samma dag, lågo dessa lektioner endast sällan omedelbart efter hvarandra; vanligen voro de skilda af andra ämnen. När det var lyckligt, förekommo på samma dag endast tre eller fyra olika ämnen; då och då förekommo fem, undantagsvis sex olika ämnen på samma dag. Det sagda kan vara tillräckligt. Vi vilja endast tillägga, att enligt hvad vi tro oss säkert veta, det kostat icke liten möda att bringa arbetsordningen till och med till detta anspråkslösa skick.

Till undanrödjande af dessa och liknande svårigheter gifver författarinnan anvisning på qvinliga lärare. Hon kan dermed icke mena, att den svenska flickskolan för närvarande skulle underlåta att använda qvinliga lärarekrafter; att så sker, derom vittnar erfarenheten alldeles oförtydligt. Utan meningen skall väl vara, att lärarinnorna ännu icke nog tagits i anspråk på det *högsta*

stadiet. Frågan är likväl, huru rik tillgången på därför lämpade lärarinnor verkligen är. Det finnes, vi medgifva det gerna, icke få verkligt framstående lärarinnor spridda öfver landet, men de behöfvas hvar och en på sin ort och qvarhållas der genom band af flerahanda slag. Tillgången på lärarinnor, som genom studier och undervisningsgåfvor äro särskildt lämpade för det högsta stadiet, är icke så riklig, att en skola, som t. ex. i princip beslöte sig för att öfverlåta ett visst läroämne åt qvinna såsom hufvudlärare, hade ringaste säkerhet för, att när platsen blefve ledig, den kunde blifva besatt med fullt kompetent och eljest lämplig qvinnlig lärare. Ibland kan det lyckas att erhålla en lärarinna för detta stadium, ibland är det åter omöjligt. Det är därför, enligt vår tanke, en tillfällighet, om en skola vid en viss tidpunkt kan använda qvinnliga lärare på gymnasialstadiet eller icke; och *den* skulle begå en verklig orättvisa, som från dylika tillfälligheter trodde sig kunna sluta till den allmänna grundsats, som i förevarande afseende innerst ledde en skolas styrelse.

Det nu sagda upphäfves icke deraf, att författarinnan kan ådagalägga, att en qvinnlig filosofie doktor föregående skolår hade sin undervisning begränsad till fjärde och femte klasserna. I vårt land finnas väl hundratals manliga filosofie doktorer, som undervisa endast på motsvarande stadium, och många bland dem anses icke kompetente att föras högre upp. Till gymnasialstadiet hinner eller skulle hinna endast elitkåren af de graderade. En manlig lärare, som icke genomgått profår, har för närvarande svårt att erhålla anställning och skulle säkerligen tacksamt mottaga ett förordnande i en gosseskolas fjärde eller femte klass. Om då en qvinnlig filosofie doktor, utan föregående profårstjänstgöring, vid sitt inträde i en skola får sig tilldelad undervisning på motsvarande stadium, så bör detta icke illa tydas och ännu

mindre anföras såsom bevis för denna skolas motvilja mot användningen af qvinliga lärarekrafter.

Hvad särskildt Lyceum för flickor angår, så skall den opartiske aktgifvaren icke kunna neka, att i jämbredd med läroverkets utveckling qvinliga lärarekrafter efter hand och i den mån villiga och lämpliga sådana kunnat erhållas, förts uppåt mot skolans spets. Och vi kunna tillägga, att efter hvad vi hoppas, denna vidgning af det qvinliga elementets verksamhet ingalunda ännu nått sin kulmen. Att en viss försigtighet iakttages, när fråga är om framskridande på nya och ännu obanade vägar, borde icke rättvisligen kunna klandras.

Författarinnan tyckes föreställa sig, att de qvinliga gymnasierna ofelbart skulle gå under, i händelse de utgående eleverna icke finge anställning som lärarinnor i flickskolans högre klasser. Funnes icke denna lockelse, menar hon, skulle dessa läroverk komma att sakna lärjungar. Vi kunna icke dela denna uppfattning. De qvinliga gymnasierna äro inga bildningsanstalter för lärarinnor, i samma mening som ett seminarium. De grundlägga allmän vetenskaplig bildning, och denna är visserligen till gagn för en blifvande lärarinna, men är det i lika hög grad för all annan verksamhet i lifvet, äfven för makans och moderns kall. Dessa läroverk hafva uppstått till följd af den qvinliga ungdomens behof af och sträfvan efter högre bildning, och de skola bestå, så länge detta behof och denna sträfvan förefinnes. En person, som tagit studentexamen, är icke därför kompetent till lärare, allraminst för lärjungar på det stadium, som han själf nyss lemnat. Att lyckliga gåfvor och varmt intresse med tiden kunna göra honom eller henne till en god lärare, neka vi deremot ej. Det är bekant, att en mindre del af adjunktskåren vid statens skolor utgöres af personer, som väl undergått mogenhetspröfning,

men icke tagit akademisk examen. Ja, ett par exempel finnas till och med på, att sådan person erhållit lektorat. Men detta måste betraktas såsom undantag. Särskilda gåfvor, ihärdig flit och lefvande intresse bryta alltid sig banor, i trots af reglementen.

Något annorlunda ställer sig saken, när fråga blir, icke om qvinliga studenter i allmänhet, utan om dem som aflagt akademisk examen. Dessa ega i sina kunskaper en af de förutsättningar, som fordras för lärarekallet. Och så lifligt som någon önska vi, att lärarinnor med sådana insigter måtte kunna fästas vid flickskolan. Men de qvinliga lärarne skola icke, oberoende af alla andra egenskaper, hafva någon företrädesrätt. För lärarekallet, som för öfriga uppgifter i lifvet, fordras kunskaper, men det fordras också särskild fallenhet, intresse och offervillighet. Skall en skola kunna fylla sin höga uppgift, måste den hafva tillfälle att kunna rekrytera sin undervisningspersonal med de bästa krafter, som finnas att tillgå. All protektionistisk sträfvan, att insläppa det ena könet, men utestänga det andra, har endast till följd minskadt lif — den åstadkommer tillbakagång och död. — Äfven för de akademiskt bildade lärarinnorna själfva blefve en dylik ställning föga angenäm. De skulle ständigt erinras derom, att de erhöles arbete i flickskolan, icke emedan de, i fri täflan, visat sig vara de dugligaste och lämpligaste, utan emedan skolan vore förhindrad att använda män — de finge finnas i flickskolan, endast därför att nöden så fordrade.

En ljusare framtid ville vi gerna tänka oss för dessa lärarinnor. För den tid och de medel, som de offrat på studier, böra de hafva bättre ersättning, än den jämförelsevis svaga aflöning som flickskolan kan bestå och den skefva ställning som vi nyss påvisat. De böra framför allt bryta sig en väg i statens läroanstalter, i seminarier och allmänna läroverk. Utom det att de då med-

verka till att vidga fältet för qvinnans arbete, kunna de också erhålla en passande afföning. Vilja de sedan, *fastän* denna ekonomiskt bättre väg står dem öppen, stanna inom flickskolans i allo anspråkslösare område, nåväl, de skola då i så mycket högre grad gagna den anstalt, åt hvilken de oegennyttigt egna sina krafter.

Författarinnan vill skydda lärarinnorna och hjälpa dem till förvärf. I detta sitt sträfvande bör hon följas af allmän sympati. Men här är icke fråga om denna allmänna grundsats, utan blott derom, huruvida lärarinnorna hafva fördel eller olägenhet af högre flickskolors rätt att bereda lärare lönetur. Lärarinnor med seminariebildning och alla med dem jämnställda, deribland äfven qvinliga studenter, som beredt sig för lärarinnekallet, hafva ingenting att frukta. Personligen hafva vi ingen förkärlek för skäl af blott ekonomisk art. Men då sådana i allmänhet bäst senteras, så måste vi anlita dem. Då dessa lärarinnors studiekurs är betydligt billigare än lärares med akademisk bildning, och då de af denna anledning kunna erbjuda sitt arbete för något lägre arvode, så komma de städse att finna användning till den omfattning, som deras duglighet gör det möjligt. De akademiskt bildade lärarinnorna åter böra ju jämföras med män af samma bildning. För dem är konkurrens oundviklig. Till en tid kunna de undandraga sig den, men icke i längden. Vår tid är icke monopolens tidevarf. Men denna omständighet behöfver icke innebära någon fara. Ty om vi förutsätta samma kunskaper, samma undervisningsförmåga, samma odelade intresse för ungdomens undervisning och uppfostran, så måste lärarinnan i flickskolan hafva åtminstone det företrädet, att hon i alla händelser der är oundgänglig. Skulle hon vara männen underlägsen i lugn i afgörande ögonblick, t. ex. i en

offentlig examen, så bör hon i annat afseende, exempelvis i allmänt uppfostrande förmåga, kunna vara så mycket mer öfverlägsen. Vid en dylik konkurrens komma många faktorer i betraktande; och det är vår öfvertygelse, att en qvinlig lärare i de qvinliga läroverken icke behöfver draga det kortare strået, af den anledning att hon är qvinna.

Men om sålunda fri täflan icke kan blifva till skada för de akademiskt bildade qvinliga lärarne, så kommer deremot den protektionistiska riktning, som vill genom konstlade medel utestänga manliga lärare från flickskolan, att verkligen skada de öfriga lärarinnorna. Detta påstående kan i förstone förefalla öfverraskande, men torde få sin förklaring, om man besinnar följande.

En högre flickskola, som ärligt vill fylla sin uppgift, kan icke i längden för det högre stadiet nöja sig med blott timlärare och de jämförelsevis få fasta lärarinnor som kunna undervisa på detta stadium. Om arbetsordningen skall kunna tillfredsställa de anspråkslösaste fordringar i pedagogiskt och hygieniskt afseende, måste en sådan skola utom lärarinnor hafva tillgång till manliga lärare, hvilkas tid är disponibel. Men en manlig lärare med fast anställning blir jämförelsevis billig, blott under *den* förutsättning, att han får räkna lönetur. En disponibel manlig lärare utan lönetur kommer att i längden fordra mer än dubbla årsarvodet mot den, som kunde erhålla denna förmån. Lönetursberäkning för lärare har sålunda icke blott en pedagogisk, utan äfven en *ekonomisk* betydelse.

Nu kunde man tycka, att frågan om ekonomien är af intresse endast för skolans styrelse, för dess föreståndare eller föreståndarinna. Ökningen i en eller två fasta lärares arvoden skall endast medföra motsvarande minskning i egarens eller egarinnans årsinkomst, och

denna antages gerna vara så riklig, att en dylik minskning i alla händelser vore en bagatell. Nu förhåller det sig emellertid så, att de allra flesta privata skolor icke kunna bära större årlig utgift, än den de redan hafva. Och på de få ställen, der detta *kan* ske, kommer den ökade aflönningen åt lärare att i samma proportion minska möjligheten att kunna successivt förbättra lärarinnornas ställning. I Lyceum för flickor är emellertid skolans ekonomi af ännu mera omedelbart intresse för lärarepersonalen.

Skolans föreståndare och föreståndarinna, ehuru de äro skolans egare, uppbära endast en bestämd årlig inkomst. De hafva ersättning för sina lektioner efter samma grund som skolans öfriga per timme aflönade lärare och lärarinnor och erhålla dessutom för ledningen af det hela en viss procent af bruttoinkomsten, föreståndaren 10 % och föreståndarinnan 5 %, af hvilket sista arvode dock hälften utgår till de biträdande föreståndarinnorna. Till jämförelse med förhållandena vid ett läroverk, der lönerna bestämts af ojäfvig styrelse, kunna vi nämna, att föreståndarens sammanlagda arvode icke uppgår till fullt den summa, som uppbäres t. ex. af föreståndaren för Nya Elementarläroverket för flickor i Göteborg, föreståndarinnans deremot till något mer än föreståndarinnans vid nämnda skola. Men vid Lyceum för flickor hafva föreståndaren och föreståndarinnan hela den ekonomiska risken, hvilken åter vid det nämnda läroverket i Göteborg bäres af skolans styrelse. Vid vårt läroverk är alltsedan den tid, då skolan lemnade någon behållning, »delaktighetssystemet» infördt. Hvad som kan bli öfrigt, sedan alla utgifter äro bestridda, är skolans gemensamma egendom. Denna förvaltas och användes af skolans »nämnd», bestående utom af föreståndaren och föreståndarinnan af två manliga deputerade, valde af skolans lärare, samt två qvinliga, valda af skolans lärarinnor.

Det årliga öfverskottet må dels afsättas till förstärkande af skolans fonder, dels af nämnden disponeras till fördelning mellan skolans lärarinnor och lärare. I ett dylikt tillskott till den fasta lönen hafva vi trots oss finna den lämpligaste formen för att kunna öka den eljest vanliga aflöningen.

Efter denna redogörelse bör det vara klart, att hvarje ökning i utgifterna för skolans lärarepersonal — och fasta lärare *utan* lönetur kosta betydligt mera än lärare *med* lönetur — kommer att minska den behållning, som blir disponibel till fördelning. Skolans lärarinnepersonal kommer sålunda att förlora utsigten till ökad årlig inkomst, så länge de faste lärarne skola aflönas utan all hänsyn till lönetur vid de allmänna läroverken.

Så ställer sig denna fråga, rätt sedd. Vi må endast beklaga, att flickskolans »vänner», för denna gång och kanske för lång tid, bidragit att försvåra de högre qvinnliga skolornas existens. Dessa skolor hafva hittills haft en prekär ställning, och de skola nu tills vidare lefva under samma förhållanden. Vi beklaga oss icke för vår personliga del, men vi finna det sorgligt, att en författarinna, som uppenbarligen vill hjälpa sina medsystrar, i själfva verket — på grund af bristande insigt — bidrager att försämra deras ställning.

Till sist ber jag att få uttrycka min tacksamhet för de vänliga ord Esselde riktat till mig personligen. Jag erkänner gerna, att hennes beröm är oförtjänt, men jag är icke därför okänslig för den välvilja, som dikterat detsamma. Esselde har bekämpat saken, men har icke velat vända sina vapen mot den person, som bragt saken å bane. Jag anhåller äfven för min del, att detta svaromål må uppfattas blott såsom ett inlägg i

sak, utan all personlig syftning. För Esseldes ihärdiga och framgångsrika arbete i kvinnobildningens tjänst skola alla, som behjärta denna bildnings vigt och värde, städse stanna i erkänsam förbindelse.

Stockholm i Maj 1885.

Gustaf Sjöberg.